

Batuhan Küpeli¹
Politika Analisti

NEREDEN ÇIKTI BU TARİFE SAVAŞI?

Bugün karşı karşıya olduğumuz ekonomik kırılmalar, bir günde ortaya çıkmadı. Sermaye hareketlerinin serbestleşmesiyle birlikte üretim, daha ucuz işgücü ve düşük maliyet sunan ülkelere kaydı; küresel tedarik zincirleri yeniden şekillendi. Çin bu sürecin en büyük kazananı olarak yalnızca dünyanın üretim üssü haline gelmedi, aynı zamanda yüksek teknoloji üretim süreçlerini içselleştirerek önemli bir inovasyon kapasitesi de geliştirdi.

Bu gelişmeler Batılı ekonomilerde sanayi altyapısını kaybeden bölgelerde ekonomik durgunluk ve toplumsal hoşnutsuzluğu kalıcı hale getirdi.

Toplumsal hoşnutsuzluk zaman içinde siyasal düzleme yansıdı. Merkez partilere duyulan güvenin azalması, Trumpçılık gibi popülist hareketlerin yükselişi ve nihayetinde Trump'ın 2025'te yeniden başkan seçilmesi, bizi bu tarife savaşlarına karşı karşıya bıraktı.

İşte tarife savaşlarına buradan geldik.

Küreselleşme süreci, Çin'in dış ticaret yapısını ve küresel rekabet içindeki konumunu da köklü biçimde dönüştürdü.

Aşağıdaki grafik, ülkelerin yüksek teknoloji ürünler açısından ticaret dengesini gösteriyor. Sol ekseninde ülkenin toplam ithalatı içinde yüksek teknoloji ürünlerin payı aşağıda ise ihracatı içindeki payı var. Balonun boyu büyüdükçe de küresel yüksek teknoloji ürün pazarından aldıkları pay artıyor.

Ortada ise 45 derecelik açıda bir çizgi var. O çizgi de ithalat ve ihracatın oranının aynı olduğu durumu simgeliyor. Eğer bir

¹<https://www.tepav.org.tr/tr/ekibimiz/s/1478>

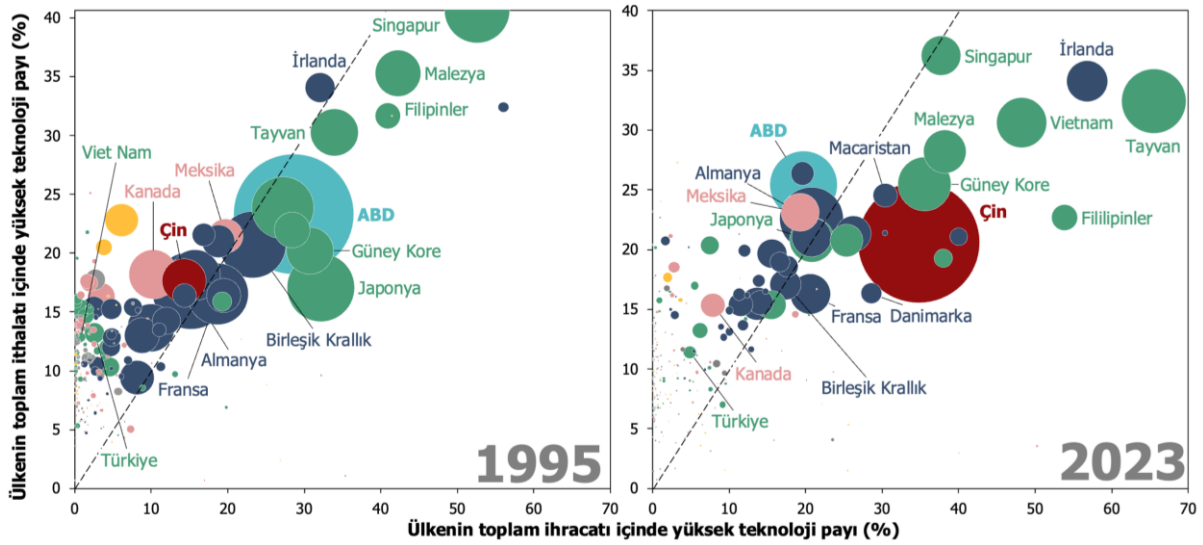
Bu çalışmada ifade edilen bulgular, yorumlar, sonuçlar, öneriler ve görüşler tamamen yazarına aittir. TEPAV'ın resmi görüşü değildir. © TEPAV, aksi belirtilmedikçe her hakkı saklıdır.

Ülke bu çizginin üzerinde yer alıyorsa ithalatı ihracatından daha yüksek demektir; altında yer alıyorsa ihracatı daha baskındır.

1995 yılında Amerika ihracatının yüzde 28'ini yüksek teknoloji ürünlerinden yaparken 2023 geldiğimizde bu oran yüzde 19'a kadar geriliyor. Çin ise yüzde 14 olan yüksek teknoloji ürünleri ihracatını yüzde 34'e çıkarıyor.

Grafik üzerindeki konumlarını incelersek de aslında şunu görüyoruz: Aradan geçen 28 yılda Amerika ile Çin tamamıyla yer değiştirmiş durumda. Üstüne üstük Çin en büyük kazanan gibi görünse de Vietnam gibi hiç hesapta olmayan Amerika'nın üretim üssüne çevirdiği Asya ülkeleri de yüksek teknoloji ürün pazarında önemli oyuncular olmuş gibi gözüküyor.

Şekil 1- Ülkelerin ihracat ve ithalat kompozisyonunda yüksek teknoloji ürünlerin payları, 1995-2023

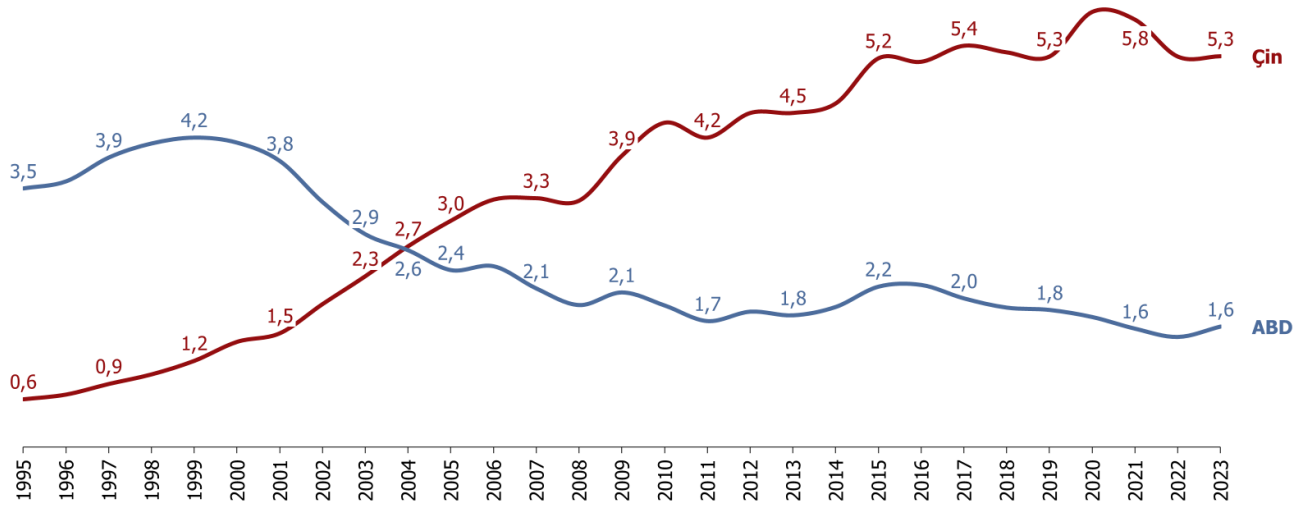

Kaynak: CEPII BACI, TEPAV hesaplamaları

*Balon büyüklükleri ülkelerin toplam yüksek teknoloji imalat ürünleri ihracatı pazarından aldığı payı temsil etmektedir.

Peki, bu bir anda mı oldu? Çin bu ürünlerde ne kadar zamanda rekabetçi oldu diye baktığımızda aşağıdaki şekilde durumu görüyoruz. Çin aslında 2004 yılından beri yüksek teknoloji ürünler ihracatında ABD'nin önünde gözüküyor. Hatta Çin yüzde 5,8 gibi ABD'nin bu zaman diliminde hiç çıkamadığı yüksek teknoloji ihracatı seviyelerine çıkmış durumda.

Şekil 2 - Ülkelerin toplam yüksek teknoloji imalat ürünleri ihracat pazarından aldığı pay (%)

Kaynak: CEPII BACI, TEPAV hesaplamaları

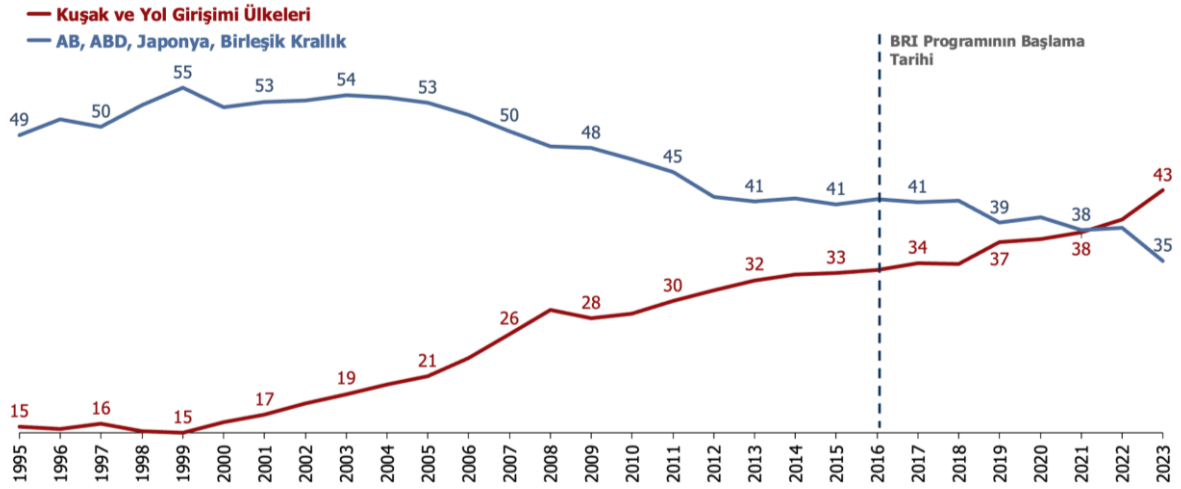
Bu dış ticaret başarısının ardında Çin'in yalnızca üretim kapasitesi değil, aynı zamanda stratejik pazar yönelimi de bulunuyor.

Çin, geleneksel olarak ağırlık verdiği ABD ve Avrupa Birliği gibi gelişmiş pazarlardan, giderek daha fazla Kuşak ve Yol Girişimi'ne (BRI) dahil ülkelere yönelmiş durumda.

Bu yönelim, Çin'in küresel etki alanını genişletme stratejisinin önemli bir parçası. BRI; Asya, Afrika ve Avrupa arasında kara ve deniz ticaret koridorları kurarak Çin'in ekonomik nüfuzunu artırmayı amaçlayan çok uluslu bir altyapı ve yatırım hamlesi. Bu kapsamda Çin, liman, demiryolu ve enerji projeleriyle sadece kamu şirketlerine alan açmakla kalmıyor, aynı zamanda bu ülkelerle olan ekonomik bağlarını da güçlendiriyor.

Aşağıdaki grafikte, Çin'in ihracatında BRI ülkelerinin payı ile Avrupa Birliği, ABD, Japonya ve Birleşik Krallık gibi gelişmiş ülkelerin toplam payı karşılaştırmalı olarak var. 1995'te %15 seviyesinde olan BRI ülkelerinin ihracattaki payı, 2016'daki BRI'nin resmi başlangıcının ardından hızla artmış ve 2021 itibarıyla gelişmiş ülkelerin toplam payını aşmıştır. 2023 yılında bu oran %43'e ulaşarak dikkat çekici bir ivme kazanırken, gelişmiş ülkelerin toplam payı aynı dönemde %50'den %35'e gerilemiştir.

Bu da Çin'in ticari haritasının nasıl değiştiğini ve aslında gelişmiş ülkeler ile olan bağlılığından nasıl kurtulduğunu ortaya koyuyor.

Şekil 3 - Çin'in toplam ihracatında BRI ve gelişmiş ekonomilerin payı, %, 1995-2023

Kaynak: CEPII BACI, Nedopil, Christoph (2025), TEPAV hesaplamaları

Yani görünen o ki, küreselleşmenin başarıyla uygulanması, üretimin doğuya kaymasına ve bunun sonucunda ABD'de sanayi altyapısının zayıflamasına yol açtı. İmalat sektöründeki daralma, Amerikan işçilerini etkiledi.

Aynı dönemde Çin, yalnızca üretim değil, inovasyon alanında da hızlı bir sıçrama yaparak teknolojik kapasitesini arttırdı. Bu artış, Çin'i yüksek teknoloji ürün ticaretinde ABD'nin önüne taşıdı.

Ancak bu başarı yalnızca üretimle değil, aynı zamanda gelişmiş pazarlardan Kuşak ve Yol ülkelerine yönelen stratejik bir pazar tercihiyle mümkün oldu.

Sonuç olarak küreselleşme yalnızca ekonomik kazançlar değil, aynı zamanda yapısal eşitsizlikler ve jeopolitik yeniden yapılanmalar yarattı.

Tam da bu nedenle, bugün karşı karşıya olduğumuz şey basit bir ticaret geriliminden öte; küresel dengelerin yeniden kurmaya yönelik bir deneme.

Başarılı olacak mı? Burada başarı, başa dönmekse imkânsız.

Neye yol açacak? Öngörmek çok zor...